SZKOŁA MYŚLENIA KRYTYCZNEGO
I WALKI Z DEZINFORMACJĄ

Paszport w nagłówku,

czyli jak jedno słowo może zmienić naszą ocenę faktów?

OBSZAR
dezinformacja społeczna

GRUPA DOCELOWA
szkoła ponadpodstawowa

CZAS TRWANIA
45 minut

Projekt Fundacji Centrum Cyfrowe „Szkoła krytycznego myślenia i walki z dezinformacją".

Zadanie finansowane ze środków Ministerstwa Cyfryzacji.

Publikacja wyraża jedynie poglądy autora/ów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Cyfryzacji.

Wstęp

Internet i media społecznościowe mogą być dziś świetnym źródłem wiedzy o świecie. Niestety przestrzeń ta bardzo często staje się również miejscem skrajnych uproszczeń.

Młodzi ludzie, przeglądając na ekranach swoich telefonów codzienne portale informacyjne czy *feed*y (tablice) popularnych platform społecznościowych, każdego dnia stykają się z setkami doniesień o wypadkach drogowych, bójkach, kradzieżach czy lokalnych awanturach. W tym cyfrowym natłoku rzadko na chłodno weryfikują jednak nagłówki, treść samych tekstów czy sekcje komentarzy, reagując zazwyczaj pod wpływem pierwszego impulsu. **To idealne podłoże do manipulacji.**

Jednym z najbardziej powszechnych, a zarazem niebezpiecznych narzędzi dezinformacji i sterowania nastrojami społecznymi jest bowiem **selektywne, całkowicie nieuzasadnione eksponowanie narodowości** lub pochodzenia etnicznego osób w sytuacjach, gdy cecha ta nie ma żadnego merytorycznego związku z samym wydarzeniem.

Jedno słowo, inny odbiór

Kiedy w informacji o kradzieży w sklepie czy szarpaninie na przystanku autobusowym pojawia się wyrazisty dopisek „obywatel Ukrainy” lub „mężczyzna pochodzenia syryjskiego”, w głowie odbiorcy natychmiast uruchamia się swego rodzaju skrót myślowy. Czysty fakt kryminalny zostaje natychmiast powiązany z konkretną grupą narodową.

Gdyby dokładnie ten sam czyn został popełniony przez rodowitego obywatela danego kraju, media i internauci użyliby najpewniej neutralnych określeń typu „32-latek”, „kierowca samochodu osobowego” lub „mieszkaniec osiedla”, traktując to jako indywidualny, odosobniony incydent – zachowanie konkretnej jednostki. Dodanie nazwy narodowości (etnonimu) działa zazwyczaj jak swego rodzaju **językowy zapalnik** – podświadomie przenosi odpowiedzialność z konkretnego człowieka na całą społeczność, z której się wywodzi.

Stereotypy i algorytmy

Mechanizm ten opiera się przede wszystkim na rozbudzaniu uśpionych stereotypów, których pożywką stają się pojedyncze przypadki, traktowane jako **dowód anegdotyczny**. Takie często marginalne wydarzenie losowe zostaje ubrane w alarmujący ton, aby odbiorca odniósł wrażenie, że stanowi ono część jakiegoś szerszego, groźnego trendu.

Algorytmy mediów społecznościowych, nastawione na maksymalizację zaangażowania, błyskawicznie podbijają zasięgi takich postów, ponieważ treści grające na lęku czy oburzeniu klikają się najlepiej, generując tysiące komentarzy i udostępnień.

JAK JEDNO SŁOWO ZAMIENIA SIĘ W UPRZEDZENIE

1	→	2	→	3	→	4
Dopisek o narodowości Cecha bez związku z samym wydarzeniem.		**Rozbudzanie stereotypów** Incydent zostaje powiązany z całą grupą.		**Dowód anegdotyczny** Jeden przypadek staje się „dowodem na szersze zjawisko”.		**Algorytm podbija zasięgi** Lęk i oburzenie klikają się najlepiej.

Dla nastolatków, którzy dopiero budują swoją świadomość społeczną, ciągła ekspozycja na takie nacechowane komunikaty bywa sporym wyzwaniem. W konsekwencji może ona budować fałszywe poczucie zagrożenia we własnym mieście i podsycać uprzedzenia wobec rówieśników innego pochodzenia, z którymi przecież na co dzień dzielą szkolne ławki.

UWAGA METODYCZNA

Tematyka związana z mniejszościami narodowymi, migrantami i uchodźcami (w szczególności w odniesieniu do osób pochodzenia ukraińskiego lub z krajów Bliskiego Wschodu) budzi w przestrzeni publicznej ogromne emocje, dlatego temat ten może być dla uczniów i uczennic dość trudny. Prowadząc te zajęcia, należy zatem zachować neutralność.

Nie chodzi tutaj bowiem o wywołanie dyskusji światopoglądowej, lecz o wejście wraz z klasą w rolę badaczy przekazów medialnych. Analiza struktury samych komunikatów internetowych ma służyć nauce „oddzielania" faktów od charakterystycznych zabiegów językowych, których jedynym celem jest sztuczne rozbudzanie emocji u odbiorcy.

Cele zajęć

Uczniowie i uczennice:

- rozpoznają mechanizm selektywnego i nieuzasadnionego eksponowania narodowości
  w internetowych przekazach informacyjnych oraz tłumaczą, w jaki sposób może wpływać on na ocenę sytuacji,
- wyjaśniają, w jaki sposób dowód anegdotyczny (pojedynczy przypadek) jest wykorzystywany w sieci do sztucznego aktywowania i utrwalania negatywnych stereotypów grupowych,
- krytycznie analizują nagłówki oraz posty w mediach społecznościowych, oddzielając fakty od emocjonalnych sugestii i komentarzy,
- samodzielnie przekształcają nacechowane emocjonalnie i stygmatyzujące komunikaty
  w neutralne notatki informacyjne.

Przebieg lekcji

I	II	III	IV
Doświadczenie	**Refleksja**	**Teoria**	**Praktyka**
10 min	10 min	10 min	15 min

Szerokość pasków odpowiada czasowi trwania poszczególnych części. Razem 45 minut.

CZĘŚĆ I

Doświadczenie

OK. 10 MINUT

1 **Przywitaj klasę i wyjaśnij, że w ramach dzisiejszej lekcji poćwiczycie analityczne myślenie oraz umiejętność realnej oceny ryzyka w przestrzeni miejskiej.**

Następnie neutralnym tonem poinformuj uczniów i uczennice, że wcielą się w zespoły eksperckie, których zadaniem jest ocena poziomu bezpieczeństwa na podstawie raportów przygotowanych przez Straż Miejską.

2 **Podziel osoby uczestniczące w zajęciach na 5–6 małych zespołów.**

Rozdaj każdej grupie po jednym egzemplarzu karty pracy zawierającej krótki opis niedawnego incydentu na jednym z miejskich osiedli (Załącznik 1).

WAŻNA INFORMACJA (SEKRETNA MECHANIKA ĆWICZENIA)

Nauczyciel przygotowuje wcześniej **dwie wersje Załącznika 1**. Zespoły 1, 2 i 3 otrzymują **Wersję A**, natomiast zespoły 4, 5 i 6 otrzymują **Wersję B**.

Teksty opisują dokładnie to samo wydarzenie (wybryk 25-latka pod wpływem alkoholu, który w nocy uszkodził wiatę przystankową i używał niecenzuralnego słownictwa). W Wersji A sprawca to po prostu „25-letni mężczyzna", natomiast w Wersji B pojawia się dopisek o pochodzeniu (np. „pochodzenia kolumbijskiego").

Wybór konkretnej narodowości zależy od osoby prowadzącej – należy dopasować ją do specyfiki klasy, panujących w niej relacji i lokalnego kontekstu. W zależności od indywidualnego wyczucia grupy może to być „pochodzenia ukraińskiego", „syryjskiego" lub innego. Najważniejszym elementem całej mechaniki jest to, aby uczniowie do samego momentu konfrontacji byli absolutnie przekonani, że wszyscy pracują na identycznym tekście.

Wersję karty rozpoznasz po małej literze A lub B pod treścią karty, przy prawym marginesie.

3 Sformułuj jasne polecenie:

POWIEDZ

„Macie przed sobą krótki raport z incydentu, który rozegrał się minionej nocy na jednym z miejskich osiedli. Przeczytajcie go uważnie w swoich grupach. Waszym zadaniem jest ocena tej sytuacji pod kątem bezpieczeństwa mieszkańców. Odpowiedzcie wspólnie na dwa pytania znajdujące się na karcie. Po pierwsze, jak oceniacie ogólne zagrożenie na tym osiedlu w skali od 1 (brak zagrożenia) do 5 (bardzo niebezpiecznie)? Po drugie, czy Waszym zdaniem to zdarzenie to odosobniony chuligański incydent, czy może sygnał głębszego trendu lub problemu społecznego? Ustalcie jedno wspólne stanowisko i zapiszcie werdykt."

4 **Daj grupom kilka minut na swobodną dyskusję i udzielenie odpowiedzi na pytania z karty.**

Poproś uczniów o zachowanie dyskrecji i cichą pracę, aby poszczególne grupy nie

słyszały nawzajem swoich wniosków. Pozwoli to utrzymać element zaskoczenia do samego końca ćwiczenia.

CZĘŚĆ II

Refleksja

OK. 10 MINUT

1 Poproś przedstawicieli poszczególnych grup o podzielenie się uzyskanymi wynikami.

Zapisuj punktację oraz najważniejsze argumenty na tablicy w dwóch osobnych kolumnach (po lewej stronie dla zespołów z Wersją A, po prawej – z Wersją B). Nie podpisuj jednak jeszcze kolumn, aby nie zdradzić klasie, że grupy pracowały na różnych tekstach.

WAŻNA INFORMACJA

Wyniki grup pracujących na Wersji B karty pracy (z dopiskiem o pochodzeniu) będą najpewniej wyższe, a samo zdarzenie znacznie częściej zostanie przez nie uznane za sygnał głębszego trendu.

TAK PRZYGOTUJ TABLICĘ

(Kolumna „Zagrożenie" – punkty z pytania nr 1, kolumna „Trend" – odpowiedzi na pytanie nr 2 z Kart prac.)

Wersja A* [*To wpisz na koniec zadania]

ZESPÓŁ	ZAGROŻENIE 1–5	TREND?
Zespół 1		
Zespół 2		
Zespół 3		

Wersja B* [*To wpisz na koniec zadania]

ZESPÓŁ	ZAGROŻENIE 1–5	TREND?
Zespół 4		
Zespół 5		
Zespół 6		

2 **Po zapisaniu wszystkich odpowiedzi ujawnij mechanizm ćwiczenia.**

POWIEDZ SPOKOJNYM GŁOSEM

„Czas na małe zderzenie ze współczesną rzeczywistością medialną. Choć analizowaliście dokładnie to samo osiedle, tę samą noc i identyczne straty materialne, Wasze oceny i wnioski różnią się od siebie. Stało się tak, ponieważ połowa grup w tej sali otrzymała tekst z jednym dodatkowym szczegółem. W ich wersji raportu pojawiła się krótka wzmianka o obcym pochodzeniu sprawcy".

3 **Daj uczniom i uczennicom chwilę na oswojenie się z tą informacją, po czym poproś ich o krótką refleksję.**

Zapytaj wprost, co sądzą o tym eksperymencie, jakie są ich pierwsze wrażenia i jak się czują z tym, że ulegli (lub nie) takiej manipulacji.

WSKAZÓWKA DLA NAUCZYCIELA

Bądź przygotowany na to, że część uczniów może poczuć się oszukana lub zirytowana. Warto od razu nazwać te emocje i przekierować je na cel ćwiczenia: „To zupełnie naturalne, że czujecie teraz złość czy zaskoczenie. Nie chodziło o to, żeby Was oszukać, ale żebyśmy w bezpiecznych warunkach zobaczyli na własnej skórze, jak jeden dodatkowy szczegół w tekście potrafi całkowicie zmienić naszą ocenę sytuacji – dokładnie tak samo działa to na co dzień w sieci".

4 **Gdy wybrzmią pierwsze komentarze, wykorzystaj ten moment zaskoczenia, aby pogłębić analizę i porozmawiać o tym, jak jedno dodane słowo potrafi zmienić naszą optykę.** Poprowadź dalszą dyskusję, zadając serii pytań naprowadzających:

- Jak to możliwe, że jedno słowo określające pochodzenie sprawcy mogło zmienić Waszą ocenę bezpieczeństwa całego osiedla?

- Gdyby w raporcie napisano, że wiatę zniszczył „mężczyzna o rudych włosach” albo „osoba leworęczna”, czy uznalibyście taki dopisek za potrzebny? Czy może zadalibyście sobie pytanie: „po co ta informacja?” i czy potraktowalibyście to jako problem wszystkich rudych lub leworęcznych ludzi na świecie?
- Dlaczego nazwa narodowości zadziałała zupełnie inaczej? Czy pochodzenie sprawcy w jakikolwiek sposób zmieniło sam fizyczny fakt zniszczenia przystanku? Komu i w jakim celu mogła być ta informacja w komunikacie potrzebna?

TEN SAM FAKT, JEDNO SŁOWO RÓŻNICY

NEUTRALNIE

Szarpanina na przystanku autobusowym. Zatrzymano 32-latka.

Odbiór: odosobniony incydent

PODOBNE OKREŚLENIA

„32-latek” „kierowca samochodu osobowego” „mieszkaniec osiedla”

Z DOPISKIEM O POCHODZENIU

Szarpanina na przystanku autobusowym. Zatrzymano mężczyznę pochodzenia syryjskiego.

Odbiór: „część groźnego trendu”

JĘZYKOWE ZAPALNIKI

„obywatel Ukrainy” „mężczyzna pochodzenia syryjskiego”

5 Na koniec podsumuj tę część zajęć i powiedz, opierając się na wypowiedziach klasy, że dopisanie do raportu w gruncie rzeczy niepotrzebnej w tym kontekście informacji o pochodzeniu sprawcy podświadomie przeniosło odpowiedzialność z pojedynczego chuligana na całą społeczność, z której ten człowiek się wywodzi.

Wskaż, że ten zabieg często działa w przestrzeni medialnej jak swego rodzaju językowy zapalnik – natychmiast aktywuje uśpione w nas stereotypy i zamienia jednostkowy incydent w fałszywe poczucie powszechnego zagrożenia, podczas gdy identyczna informacja o leworęczności czy kolorze włosów od razu uruchomiłaby nasze krytyczne myślenie.

CZĘŚĆ III

Teoria

OK. 10 MINUT

1 **Podsumuj** wcześniejszą refleksję osób uczestniczących w zajęciach i podkreśl, że mechanizm, którego przed chwilą doświadczyli na własnej skórze, to jedno z najchętniej wykorzystywanych narzędzi manipulacji informacją w dzisiejszym internecie i mediach społecznościowych.

2 Aby pomóc grupie lepiej zrozumieć to zjawisko, warto zasygnalizować kilka kluczowych problemów, które bezpośrednio wpływają na to, jak odbieramy takie komunikaty:

Nieuzasadnione eksponowanie narodowości

– to wybiórcze podawanie pochodzenia lub obywatelstwa sprawcy w sytuacjach, gdy ta cecha nie ma żadnego merytorycznego ani przyczynowego związku z samym wydarzeniem. Dokładnie tak jak w wykonanym przed chwilą ćwiczeniu, mechanizm ten służy wyłącznie narzuceniu odbiorcy konkretnej kliszy i ramy interpretacyjnej.

Aktywowanie uśpionych stereotypów

– stereotyp działa w naszej głowie jak automatyczny skrót myślowy – gotowy i uproszczony obraz całej grupy ludzi. Choć pomaga nam szybko porządkować świat, łatwo prowadzi również do krzywdzących uprzedzeń.

W codziennym życiu tego rodzaju schematy mogą pozostawać uśpione, ale jedno konkretne słowo w tekście potrafi zadziałać jak wyzwalacz. Sprawia ono, że natychmiast przestajemy oceniać indywidualne zachowanie człowieka, a zaczynamy patrzeć na niego przez pryzmat lęków dotyczących całej zbiorowości.

Najłatwiej ulegają im osoby działające pod wpływem niepokoju, presji otoczenia lub silnych emocji – czyli w określonych momentach w gruncie rzeczy każdy z nas, zwłaszcza gdy bez refleksji reagujemy na nagłówki w sieci i inne docierające do nas treści medialne.

Cały ten proces dodatkowo napędzany jest przez tzw. efekt potwierdzenia (ang. *confirmation bias*) – naszą skłonność do wyłapywania z otoczenia głównie tych informacji, które potwierdzają to, w co już i tak podświadomie wierzymy (np. uprzedzenia wobec jakiejś grupy), przy jednoczesnym ignorowaniu sygnałów, które świadczyłyby o czymś przeciwnym.

Dowód anegdotyczny

– to błąd poznawczy polegający na wyciąganiu ogólnych, daleko idących wniosków na temat całej społeczności na podstawie jednego, odosobnionego przypadku. Wystarczy jedno nagranie bójki czy raport o wandalizmie z udziałem obcokrajowca, aby poruszony emocjonalnie odbiorca odruchowo uznał to za regułę dotyczącą wszystkich osób z danego kraju.

Rola emocji w dzisiejszych mediach

– współczesne portale informacyjne i profile społecznościowe funkcjonują w oparciu o mechanizmy, które silnie promują treści wywołujące emocje – np. lęk, złość i poczucie zagrożenia.

Posty wskazujące gotowego, zbiorowego „winowajcę" generują zazwyczaj duży ruch – setki burzliwych dyskusji w komentarzach i tysiące udostępnień. Większy ruch bezpośrednio przekłada się na wyższe zasięgi i zyski twórców takich stron, choć konsekwencją tego może być wzmacnianie podziałów społecznych.

3 Na koniec powiedz uczniom i uczennicom o bardzo ważnej zasadzie profesjonalnego dziennikarstwa – rzetelne, uczciwe media podają narodowość tylko wtedy, gdy jest ona kluczowa dla zrozumienia kontekstu sprawy (np. gdy służby publikują rysopis poszukiwanego obcokrajowca lub gdy czyn miał udowodnione podłoże ksenofobiczne).

W przypadku codziennych wypadków, kradzieży czy sporów sąsiedzkich z reguły jest to zabieg zbędny, który w praktyce służy przede wszystkim podsycaniu negatywnych emocji i nabijaniu internetowych zasięgów.

KIEDY INFORMACJA O NARODOWOŚCI JEST ISTOTNA?

TAK

Gdy jest kluczowa dla kontekstu, np.

- Służby publikują rysopis poszukiwanego obcokrajowca,
- Czyn miał udowodnione podłoże ksenofobiczne.

Z REGUŁY NIE

Gdy nic nie wnosi do faktów, np.

- Codzienne wypadki,
- Kradzieże,
- Spory sąsiedzkie.

CZĘŚĆ IV

Praktyka

OK. 15 MINUT

1 Pozostawiając osoby uczestniczące w tych samych zespołach roboczych, rozdaj każdej grupie nowe karty pracy (Załącznik 2).

2 Sformułuj jasne polecenie:

> **POWIEDZ**
> „Przejdźmy teraz do praktyki i spróbujmy sami oczyścić takie przekazy. Wyobraźcie sobie, że Wasz zespół to niezależna Rada Etyki, która zajmuje się usuwaniem manipulacji z przestrzeni cyfrowej. Macie przed sobą dwa popularne w sieci wpisy pełne językowych uproszczeń, które mają na celu wywołać w odbiorcach emocjonalne reakcje. Waszym zadaniem jest przeprowadzenie chłodnego audytu tych tekstów. Wskażcie zbędne fragmenty, zastanówcie się nad ich celem, a na koniec napiszcie wersję neutralną – pozbawioną trików, opartą wyłącznie na faktach.”

3 **Daj grupom kilka minut na przeanalizowanie tekstów i zapisanie swoich propozycji.**
W czasie pracy czuwaj nad procesem i upewnij się, że uczniowie poprawnie identyfikują nieuzasadnione użycie etnonimów (nazw narodowości) i związanych z nimi dookreśleń.

4 Po upływie wyznaczonego czasu poproś przedstawicieli zespołów o odczytanie oczyszczonej wersji komunikatów i krótkie uzasadnienie swoich wyborów na forum klasy.

5 **Na koniec podsumuj zajęcia, dziękując grupie za zaangażowanie oraz dociekliwość.**
Przypomnij, że w przestrzeni internetowej i mediach społecznościowych wartościowe informacje stale mieszają się z przekazami nastawionymi na tanią sensację oraz celowe zaognianie konfliktów.

Podkreśl, że najskuteczniejszą obroną przed takimi mechanizmami jest wypracowanie prostego nawyku. W takich momentach zawsze warto zatrzymać się na chwilę i zadać sobie jedno pytanie – czy informacja o pochodzeniu widoczna w artykule jest rzeczywiście potrzebna do zrozumienia faktów, czy służy jedynie do wywołania silnych emocji i nabijania zasięgów?

ZAŁĄCZNIK 1 · KARTA PRACY

Jak oceniacie poziom bezpieczeństwa?

Raport Straży Miejskiej – zgłoszenie z godziny 02:15:

Interwencja patrolu na osiedlu Zielonym w okolicach przystanku autobusowego przy ul. Głównej. Na miejscu zatrzymano 25-letniego mężczyznę, który, będąc pod wpływem alkoholu, zachowywał się agresywnie, używał wulgarnych słów i zakłócał spokój nocny. Przed przyjazdem patrolu sprawca uderzał nieustalonymi przedmiotami w konstrukcję przystanku, doprowadzając do wybicia bocznej szyby wiaty i wygięcia aluminiowego profilu gabloty reklamowej. Straty oszacowano wstępnie na około 2500 złotych. Sprawca został przewieziony do izby wytrzeźwień.

1. Jak oceniacie ogólne zagrożenie na tym osiedlu?

skala od 1 – brak zagrożenia, do 5 – bardzo niebezpiecznie

1	2	3	4	5

2. Czy Waszym zdaniem to zdarzenie jest sygnałem głębszego trendu lub problemu społecznego?

A

ZAŁĄCZNIK 1 · KARTA PRACY

Jak oceniacie poziom bezpieczeństwa?

Raport Straży Miejskiej – zgłoszenie z godziny 02:15:

Interwencja patrolu na osiedlu Zielonym w okolicach przystanku autobusowego przy ul. Głównej. Na miejscu zatrzymano 25-letniego mężczyznę pochodzenia kolumbijskiego, który, będąc pod wpływem alkoholu, zachowywał się agresywnie, używał wulgarnych słów i zakłócał spokój nocny. Przed przyjazdem patrolu sprawca uderzał nieustalonymi przedmiotami w konstrukcję przystanku, doprowadzając do wybicia bocznej szyby wiaty i wygięcia aluminiowego profilu gabloty reklamowej. Straty oszacowano wstępnie na około 2500 złotych. Sprawca został przewieziony do izby wytrzeźwień.

1. Jak oceniacie ogólne zagrożenie na tym osiedlu?

skala od 1 – brak zagrożenia, do 5 – bardzo niebezpiecznie

1	2	3	4	5

2. Czy Waszym zdaniem to zdarzenie jest sygnałem głębszego trendu lub problemu społecznego?

ZAŁĄCZNIK 2 · KARTA PRACY

Jak oczyścić przekaz medialny ze zbędnych informacji?

Instrukcja: Przeczytajcie uważnie poniższe wpisy z sieci. Określcie ich cel, wskażcie wykorzystane w nich zabiegi manipulacyjne, a następnie napiszcie jak najbardziej neutralną wersję tych tekstów – opartą wyłącznie na faktach.

TEKST 1.

● @Lokalne_Newsy_24

Kolejny groźny wypadek na skrzyżowaniu Al. Jerozolimskich! Kierowca z Ukrainy siedzący za kierownicą BMW kompletnie zignorował czerwone światło i z impetem wbił się w bok prawidłowo jadącej Skody. Dwie osoby trafiły do szpitala. Ile jeszcze będziemy tolerować ten horror na naszych drogach i piratów ze Wschodu, którzy czują się u nas bezkarni?! 😡🚗

#Warszawa #Wypadek #Prawda

Jaki jest cel tego komunikatu?

Co należy usunąć?

Jak powinna wyglądać neutralna wersja?

PASZPORT W NAGŁÓWKU

TEKST 2.

● @Obywatel_Alert

Dzikie sceny w popularnym markecie budowlanym! Mężczyzna pochodzenia syryjskiego wszczął gigantyczną awanturę przy kasach, zaczął krzyczeć na bezbronną kasjerkę i rzucał zakupionymi narzędziami, paraliżując pracę całego sklepu. Interweniowała ochrona. Czy w naszym kraju zwykły Polak ma się bać wyjść po zakupy przez agresywnych migrantów?! 🆘👇

#Skandal #Bezpieczeństwo #KlimatUlicy

Jaki jest cel tego komunikatu?

Co należy usunąć?

Jak powinna wyglądać neutralna wersja?

Wskazówki dla nauczyciela	NIE ROZDAWAJ UCZNIOM

TEKST 1.

Jaki jest cel tego komunikatu?

Wywołanie silnych emocji (gniewu, lęku) i przeniesienie odpowiedzialności z jednego sprawcy wypadku na całą grupę narodowościową. Sugerowanie odbiorcy, że problemem nie jest konkretny pirat drogowy, ale rzekoma systemowa bezkarność i niebezpieczeństwo ze strony osób z danego kraju.

Co należy usunąć?

„Kierowca z Ukrainy", „piratów ze Wschodu", „czują się u nas bezkarni", pytania retoryczne i nacechowane emocjonalnie zwroty typu: „ile jeszcze będziemy tolerować ten horror".

Jak powinna wyglądać neutralna wersja?

Na skrzyżowaniu Alei Jerozolimskich doszło do zderzenia dwóch samochodów osobowych marek BMW i Skoda. Kierujący pojazdem marki BMW wjechał na skrzyżowanie przy nadawanym sygnale czerwonym, doprowadzając do bocznego zderzenia z prawidłowo jadącym pojazdem. W wyniku wypadku poszkodowane zostały dwie osoby, które przewieziono do szpitala.

TEKST 2.

Jaki jest cel tego komunikatu?

Aktywowanie uśpionych stereotypów dotyczących osób z Bliskiego Wschodu i wywołanie poczucia bezpośredniego, fizycznego zagrożenia w codziennych sytuacjach (np. podczas robienia zakupów). Autor celowo tworzy sztuczną oś konfliktu („agresywny obcy" kontra „bezbronny Polak"), aby wywołać oburzenie i podbić zasięgi wpisu.

Co należy usunąć?

„Mężczyzna pochodzenia syryjskiego", „dzikie sceny", „bezbronną kasjerkę", „czy zwykły Polak ma się bać", „agresywnych migrantów".

Jak powinna wyglądać neutralna wersja?

W jednym z marketów budowlanych doszło do zakłócenia porządku przez jednego z klientów. Mężczyzna wszczął głośną awanturę w strefie kasowej, zachowywał się agresywnie wobec personelu i rozrzucał towar, co doprowadziło do chwilowego wstrzymania obsługi. Sytuacja została opanowana po interwencji pracowników ochrony.

PASZPORT W NAGŁÓWKU

SZKOŁA KRYTYCZNEGO MYŚLENIA I WALKI Z DEZINFORMACJĄ

Scenariusze lekcji do zajęć w szkołach podstawowych (kl. 7 i 8) i ponadpodstawowych

Dziękujemy za skorzystanie z naszych materiałów!

To jeden z szesnastu scenariuszy, które powstały w ramach projektu „Szkoła krytycznego myślenia i walki z dezinformacją", finansowanego i realizowanego przez Fundację Centrum Cyfrowe w ramach otwartego konkursu Ministerstwa Cyfryzacji na rzecz świadomości i edukacji społeczeństwa wokół zjawiska dezinformacji w internecie. Wszystkie scenariusze dostępne są bezpłatnie na stronie **centrumcyfrowe.pl/szkolamysleniakrytycznego**.

Znajdują się tam pliki w różnych formatach – zarówno gotowe do wydruku PDF-y, jak i otwarte pliki DOCX, które umożliwiają swobodne dostosowanie materiałów do swoich potrzeb.

Jeśli korzystasz z indywidualnych plików, serdecznie zachęcamy do zapoznania się ze wstępem (także dostępnym na stronie), który wprowadza w tematykę i metody pracy z materiałami.

GRA KARCIANA

W ramach projektu została przygotowana również specjalna edukacyjna gra karciana „Blur. Złap ostrość przekazu". Można ją swobodnie wplatać w przebieg lekcji – wykorzystując w głównej części warsztatowej albo jako angażujące, praktyczne podsumowanie tematu omawianego podczas zajęć. Grę w wersji do samodzielnego druku na zwykłej, biurowej drukarce pobierzesz na podlinkowanej wyżej stronie.

Życzymy udanych zajęć!

Autor scenariuszy: dr Karol Jachymek
(Obserwatorium Praktyk Medialnych, Uniwersytet SWPS)

Fundacja Centrum Cyfrowe · Projekt SpołTech · Warszawa 2026

Materiały udostępniamy na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa (CC BY 4.0). Zachęcamy do ich przedruku i wykorzystania – prosimy jednak o zachowanie informacji o autorstwie i finansowaniu projektu, oraz podanie linku do strony: www.centrumcyfrowe.pl.